

te da se klasični jezici više ne polažu na maturi (kako je to sada), bit ćemo odgovorni za urušavanje postojeće pozicije klasičnih jezika u našem školskom sustavu. Pred nama je, dakle, nova bitka, pa moramo – i na stranicama našeg časopisa – naći načina da o tom, kao i o svim drugim problemima vezanim za latinski i grčki jezik u školi, progovorimo argumentirano i odlučno, na korist ne samo svojoj struci, već i hrvatskom školstvu.

Marina Bricko

Otia Antuna Vrančića i tradicija antičkog epigrama

Dobro je poznato da je novolatinska epigramatika od renesanse naovamo generički ideal vidjela u Marcijalovu epigramu - prije svega u njegovu satiričkom epigramu koji završava duhovitom, neočekivanom poantom. No istraživanja pokazuju – ponajprije na primjerima talijanskih i francuskih renesansnih epigramatičara – kako ni utjecaj *Grčke antologije* ne bi trebalo potcijeniti: znatno prije Herderove rehabilitacije „nemarcijalovskoga epigrama” brojni su pjesnici oblikovali epigrame u skladu s parametrima tradicionalne lirske pjesme.¹ Unatoč nesumnjivoj popularnosti Marcijala, autori Vrančićeva doba ipak nisu bili upućeni isključivo na njegove epigrame kao na uzore vlastitu epigramatskom radu: izravno – ako su mogli čitati grčki i ako im je tekst Planudove *Antologije* bio fizički dostupan – ili posredno – čitajući latinske prijevode, fraze ili naprosto epigrame pisane u tradiciji stihova iz *Antologije* – mogli su se donekle upoznati i s grčkim epigramatskim tehnikama.

Zbirka pjesama Antuna Vrančića pod naslovom *Otia* nevelika je opsega i ne okuplja samo epigrame.² Najmanje u trima slučajevima razumno je govoriti o elegijama (*De Transilvania, De felici nativitate Joannis II, Pro Caesaribus Imperii Christiani inclytis Carolo et Ferdinando carmen*), a tu su i dvije pjesme na talijanskom (*Madregale* i *Al Magnifico Messer Pietro da Chartagine*) koje su potom prevedene na latinski, ali ne u klasičnim metrima.³ No i tako ograničen ogledni uzorak može pružiti koliko-toliko reprezentativan uvid u Vrančićevu interpretaciju epigramatske tradicije.

¹ Usp. J. Hutton, *The Greek Anthology in Italy to the Year 1800*, Ithaca & New York 1935; za Herderovo shvaćanje epigrama v. J. G. Herder, *Anmerkungen über die Anthologie der Griechen, besonders über das griechische Epigramm I-II*, u: *Sämtliche Werke* (ur. B. Suphan), sv. 15, Berlin 1888, str. 205-221, 335-392.

² Vrančićeve stihove navodim prema izdanju koje je priredio Gusztáv Wenzel u posljednjem svesku sabranih djela: Verancsics Antal *Osszes munkái*, sv. 12, Budimpešta, 1875, str. 3-20. Mjesta na kojima Wenzelovo izdanje iznevjerava Vrančićev autograf u tekstu su posebno obilježena.

³ Čvrstu formalnu granicu između elegije i epigrama pisanog u elegijskom distihu teško je povući; žanrovska identifikacija neke pjesme kao elegije odnosno epigrama prvenstveno je određena pragmatičkim okolnostima i čitaočevim očekivanjem koje te okolnosti proizvode. Iako su zamislive i sasvim kratke elegije, kratkoću ipak moramo smatrati ključnim distinktivnim obilježjem epigrama kao književne vrste: ona epigramu nije nužna, no njezin će izostanak čitalac nepogrešivo uočiti. Dugačak epigram, koji je kadšto podjednako moguće interpretirati i kao kratku elegiju, predstavlja obilježenu, a kratak neobilježenu varijantu žanra. Usp. i K. J. Gutzwiller, *Poetic Garlands. Hellenistic Epigrams in Context*, Berkeley, Los Angeles & London 1998, str. 5.

Pokušamo li Vrančićeve epigrame odrediti u odnosu na tradicionalnu, ne odveć dosljednu epigramatsku tipologiju, razaznat ćemo nevelik broj kategorija: najčešći su *satirički epigrami* (oni u kojima se suvremenici napadaju zbog društveno neprihvatljiva ponašanja; *Ad Magocinum, Ad Faberinum 1, 4 i 5, De Kesso, Ad Georgium R--staphum, Ad Anestem erronem*), neke bismo mogli nazvati *gnomskima* (epigramatske amplifikacije općeprihvaćenih ocjena o nezavidnu ljudskom položaju; npr. *Bene firmatam iam felicitatem non esse periculo exponendam, Apud Mannicum excusat fortunae suae tarditatem, Vanitas vanitatum et omnia vanitas*); tu su i pravi *nadgrobnji epigrami* (*Epitaphium Aelii fratris Petri Vaivodae Moldavi, Epitaphium Adriano Volfardo*) kao i *parodije* nadgrobnjih epigrama (one istodobno pripadaju u kategoriju satiričkih epigrama: *Epitaphium sacerdotis lenonis, Epitaphium eiusdem, Epitaphium Kessi*); znatan broj epigrama moramo naprosto nazvati *prigodnim epigramima*: neki su od njih doista vezani uz kakvu formalnu prigodu kakvoj se obično posvećuju kurtoazne pjesme (uvodni epigram uz *Otia, Fragmentum de filio Joannis Regis, Strena Michaeli Ciachio; De felici nativitate Joannis II i Pro Caesaribus Imperii Christiani...* također pripadaju u tu kategoriju, no posrijedi su elegije, a ne epigrami), a neki su iznikli iz kakve nepretkazive, slučajne zgrade u kojoj je pjesnik vidio dobar povod ili građu za epigram, pa ih jednostavno možemo okarakterizirati kao *genre-sličice* (*Ad annulum scorti, De eodem annulo, De Lypsa et Dorothea, Ad Faberinum 2 i 3, Ad Leinam, i sl.*). Epigram *De imagine Philippi Melanchtonis* slijedi tradiciju helenističkog ekfrastičkog epigrama, a *Ignorati authoris ad viatorem*, također u helenističkoj maniri, imitira izvorni epigram-natpis (natpis na svetištu upozorava prolaznike da ne krađu), dok *Huic contrarium ex mandato factum* isti taj natpis parodira. Zanimljivo je da Vrančić uopće nema sklonosti za tzv. ludički epigram, tj. šaljivi epigram u kojem nije moguće uočiti ozbiljniju satiričku oštricu; elementi komike kod Vrančića gotovo su uvijek u službi satire, a i satirički se epigrami nerijetko svode na golu invektivu, u kojoj nikakvih komičkih efekata nema. Stoga bi se u tu se kategoriju mogao ubrojiti jedino epigram o vinopiji Kesu (*De Kesso*) i njegov fiktivni šaljivi epitaf (*Epitaphium Kessi*). Posljednji epigram u zbirci, *Ad se*, u skladu je s tradicijom klasične lirike.

Svaku od navedenih epigramatskih kategorija nalazimo i u Marcijala – iako u Marcijala nalazimo i druge epigramatske tipove kojima se Vrančić nije bavio. Jedina su iznimka vjerojatno dva epigrama posvećena Ugrima i bez sumnje motivirana realnom povijesnom i političkom situacijom: u prvom se Ugre poziva na slogu (podsjeća nas prije na Horacijevu *Quo quo scelesti ruitis* nego na Marcijala), u drugom se ista tema tretira uz pomoć gorke ironije (to je i ujedno i jedini primjer da Vrančić u ironiji vidi djelotvorno persuazivno sredstvo). Iako se i Marcijal rado inspirira zbivanjima iz svakodnevice, ta zbivanja nikad nemaju ozbiljnu političku težinu (u najboljem je slučaju riječ o laskanju kojem od petorice careva); obično su posrijedi sasvim trivijalne zgrade, iako

one, dakako, ponekad mogu skrivati i neku dublju pouku za pomnoga promatrača ljudske komedije kakav je Marcijalov implicirani čitalac. Teme kao što su povijesna sudbina Rima ili zagonetka ljudskoga postojanja ostaju izvan interesne sfere Marcijalova pjesništva.

Nije teško uočiti da i Vrančić, slično svojim suvremenima, u površinskom oblikovanju epigrama najviše duguje Marcijalu: povodi se za njim u konstrukciji izričajne strukture, u sintaktičkom izboru, u korištenju karakterističnih figura dikcije, pa i u preuzimanju omiljenih Marcijalovih motiva.⁴ Tipičnu marcijalovsku sintaktičku strukturu pokazuju, primjerice, epigrami koji počinju proleptičkim zamjениčkim konstrukcijama (*Quod dignant homines nullo tua carmina honore, delectus facit hoc, non, Faberine, tumor – Ad Faberinum 4, 1-2; Nostra quod exiguis vehitur fortuna quadrigis (...), hoc facit, (...) quod... – Apud Mannicum..., st. 1-4; Quod mea transcribis clam me (...), Georgi, quid sit id haud dicam... – Ad Georgium R--staphum, str. 1-3, i sl.*). No zanimljivije je usporediti izričajnu strukturu Vrančićevih epigrama s Marcijalovom.

Gotovo svi Vrančićevi epigrami imaju oblik poslanice, tj. otvoreno se obraćaju nekom adresatu koji može – taj je slučaj češći – ali i ne mora biti imenovan. Ukoliko adresat jest imenovan, i Vrančić, slično Marcijalu, ima običaj ponoviti tu apostrofu barem još jednom u pjesmi. Međutim, prava marcijalovska struktura nije monološka, već dijaloška: redovito se razabire – u većoj ili manjoj mjeri posredovan, citiran, pretkazan, prepričan itd. – i sugovornikov glas. Takva se struktura kod Vrančića zapravo ne javlja. Donekle joj se približava drugi epigram o razvratnom svećeniku: zamišljen kao razgovor prolaznika s pokojnikovim Manima, on je jasno dijaloški oblikovan. Prolaznik pita tko je sahranjen u grobu, Mani odgovaraju, slijedi novo pitanje i nov odgovor. No taj epigram uočljivo slijedi tradiciju helenističkoga fiktivnog nadbrognog epigrama, i utoliko je bliži nekim Kalimahovim stihovima toga tipa nego Marcijalovu dijaloškom epigramu.

Marcijalovsku izričajnu strukturu u velikoj mjeri pokazuje i prvi epigram o vinopiji Kesu:

De Kesso

*Quicumque alterius mores imitatur et artes,
Hic huius merito nomen habere potest.*

⁴ O strukturi Marcijalovih epigrama usp. J. Kruuse, „L'originalité artistique de Martial. Son style, sa composition, sa technique”, *C&M* 4 (1941), str. 248-300, W. Burnikel, *Untersuchungen zur Struktur des Witzepigramms bei Lukillius und Martial*, Wiesbaden 1980, E. Siedschlag, *Zur Form von Martials Epigrammen*, Berlin 1977, te M. Brcko, „Epigram i njegov klasik”, str. 20-32, u: Marko Valerije Marcijal, *Epigrami* (prev. M. Brcko), Zagreb 1998, str. 5-42.

*Bacchus amat vites, haurit bene pocula Kessus:
Bacchi igitur Kessum nomen habere decet.*

Posrijedi je Marcijalu omiljena struktura silogizma. U početnom se dijelu epigrama postulira neko opće pravilo, u sljedećem se iznosi neki poseban slučaj, da bi se na kraju primjenom pravila na taj slučaj izvukao neki tobože logički ispravan zaključak. Upravo tako postupa i Vrančić: u prvim se dvama stiho- vima ustvrđuje da svakog oponašatelja s pravom možemo nazvati imenom svoga uzora, u sljedećem se izjavljuje da Kes oponaša Bakha, a zaključak gla- si da Kesa, prema tome, možemo zvati Bakhom. No Marcijalovi epigrami ta- kve strukture redovito su konstruirani tako da izazovu urnebesni komički efekt: ili se neka očevidna logička pogreška kakvim retoričkim lukavstvom izdaje za logički valjano zaključivanje, ili se zaključivanje osniva na potpuno neprihvatljivim premisama koje su već same po sebi smiješne. Kod Vrančića, naprotiv, toga nema: epigram se, doduše, odlikuje simpatičnim, blagim hu- morom, ali mu nedostaje onaj marcijalovski paradoks na kraju koji epigram izvrće naglavce.

Slično Marcijalu, Vrančić rado poseže za različitim figurama ponavljanja; one, međutim, nipošto nisu ni tako česte ni tako raznolike i kompleksno struktu- rirane kao kod Marcijala, za kojega je ponavljanje jedan od temeljnih pjesnič- kih postupaka. Pored već spomenutih ponavljanja imena adresata (*Quod Fa- berine times, non est, Faberine, timendum – Ad Faberinum 4*, st. 1), Vrančić se naj- češće služi jednostavnim enumeracijama i akumulacijama (*Fropte, oculis, cer- vice, genis et pectore toto – Ad Leinam*, st. 1; *Quippe quod a teneris leno, delator, adulter, ganeo, stuprator, scurra, neposque fui v Epitaphium sacerdotis lenonis*, st. 3-4; *Igne, rota, furcis, tauroque et carcere quoddam, compedibus quoddam punit, et ense, et aqua – Ad Nigridum paediconem*, st. 3-4), ponavljanjima iste sintagme unutar stiha (*pro domina amplector, pro dominaque fero – Ad annulum scorti*, st. 4), više- kratnim ponavljanjima riječi koje u bilo kojem pogledu želi naglasiti (*fratris, et ense (...), fratris in ense – Epitaphium Aelii...*, st. 10-11; *fraudes ... solemus sper- nere; nam fraudem fraude rependit amans – De eodem annulo*, st. 11-12, i sl.). Nema kombinacija različitih figura, marcijalovskih hiperbola, opsežnijih paraleliza- ma, anadiploza, simploka i sličnih figura dikcije na kojima Marcijal gradi zna- tan dio komičkoga efekta svojih epigrama. Jedino je u petom, najkraćem epi- gramu za Faberina, marcijalovska tehnika uočljivija, a i dužina od četiri stiha u skladu je s njegovom praksom u sličnim epigramima:

Ad Faberinum 5

*Quod, Faberine, times, non est, Faberine, timendum;
Hoc, Faberine, time, quod, Faberine, facis.*

*Carmina non facias, nunquam, Faberine, timebis;
Hoc timeas, edis quod, Faberine, mala.*

Tu Vrančić čak pretjeruje u imitaciji: adresatovo se ime ponavlja čak šest puta u samo četiri stiha (u Marcijala samo iznimno nalazimo slučajeve ponavljanja imena unutar jednoga stiha), a efekt se epigrama temelji i na ponavljanju ra- zličitih oblika glagola *timere* i *facere* (sintaktička struktura pretposljednega stiha inače je prilično nespretna).

U nekim epigramima Vrančić poseže i za karakterističnim marcijalovskim motivima. Tako, primjerice, epigram *Ad Magocinum* eksploatira motiv „dajte nam Mecenata, pa će biti i Vergilija”, kojem se Marcijal opetovano vraća kako bi potaknuo kojeg od svojih brojnih patrona na što izdašnju *sportulu*:⁵

Ad Magocinum

*Tempora prisca, ferunt, multos habuisse poetas,
Quod Maecenatum copia grandis erat.
Sunt nostro multi, sed non hoc unus in omni
Extat Maecenas, praemia quive daret.
Ergo scribemus? Nequaquam. Linque Camenas:⁶
Ingratis non sunt carmina danda viris.*

Doduše, za razliku od Marcijalovih, Vrančićeva je formulacija gotovo nepri- stojno izravna: kad ne dajete novce, nećete dobiti ni pjesme! Teško je reći je li i Vrančićeva pjesma upućena kakvu zaštitniku. *Magocinus* iz naslova u tekstu se epigrama uopće ne apostrofira, što Marcijal nipošto ne bi propustio učini- ti, i nije jasno je li *Magocinus* naprosto prijatelj kojemu se Vrančić žali na ne- dostatak financijera za pjesničke pothvate ili je on doista jedan od potencijal- nih mecena koji je zakazao. Zbog izostanka jasne apostrofe pitanje iz pretpo- sljednega stiha može se shvatiti i kao razgovor sa samim sobom, pa se i tu samo donekle može govoriti o marcijalovskoj dijaloškoj strukturi.

Loš i preuzetan pjesnik još je jedna tema koju i Marcijal rado odabire. Epi- gramu u kojima se Faberin prikazuje kao loš pjesnik doista u mnogim formu- lacijama slijede marcijalovski postupak; ipak, to ne možemo reći i za konstruk- ciju cjeline. Osim posljednjega, ti su epigrami daleko su duži od onih što ih istoj temi posvećuje Marcijal. Evo prvoga od njih:

Ad Faberinum 1

*Mittimus ecce tibi non grandia carmina, sed nec
Qualia forte rogas, qualiave ipse facis.*

⁵ Usp. Mart. 1.107, 7.29, 8.55, 10.73, 11.3, 12.3.

⁶ *Linque Camenas* : *Inique Camenae* Wenzel

*In quibus hoc animo calamoque notamus amico,
 Quod tua seu vetus est, seu nova Musa nimis.
 Numina namque novem quum computo saepe sororum,⁷
 Invenio Musam non Faberine tuam.
 Dicere nec magnus potuit quaesitus Apollo,
 Quo genere aut coelo nata sit ista Dea.
 Tu quibus ergo facis Musis et Apolline carmen,
 Nescio; quodque facis carmen id esse nequit.
 Sustinet hoc etenim non pes, non syllaba prorsus,
 Esseque fac prosam, sensibus illa caret.
 At mea, quam dudum voluisti cernere, non est,
 Ecce vides, nimium splendida, tersa, gravis.
 Ingenue sed te pro nostro foedere poscit,
 Talia ne posthac edere metra velis.
 Nec quaeras, quare, veteri sed crede sodali:
 Derident Musam cuncta theatra tuam!*

Uvodni dvostih prvog epigrama zvuči marcijalovski i u tom smislu usmjerava čitaočeva očekivanja: posrijedi je udvorna pjesma koju pjesnik šalje kakvu zaštitniku, s neizbježnim toposom afektirane skromnosti: šaljem ti skromne pjesme, ne onakve kakvima se nadaš ili onakve kakve sam pišeš. No ono što slijedi brzo otkriva da su takva očekivanja pogrešna, i da je zapravo riječ o invektivi. Vrlo nedvosmisleno izriče se krajnje nepovoljna ocjena sugovornikova pjesničkoga rada: to je pjesništvo ili pregaženo vremenom ili još za nje ga nije došlo vrijeme; nema Muze koja bi preuzela odgovornost za takvu poziciju; ni sam Apolon ne bi mogao reći koja je božica mogla inspirirati takve stihove, itd. Završni stihovi još su jasniji: Faberinu se prijateljski savjetuje da se okani pisanja jer mu se svi smiju. Slično se postupa i u četvrtom epigramu za Faberina: njegovi su stihovi loši i neobrazovani, ako ikoji od njih uopće vrijedi, to je ili zato što ih je ukrao, ili mu je netko pomogao, ili to može zahvaliti slučaju. Kao i u prvom epigramu, posrijedi je nimalo prikrivena vituperacija. Tek peti, već citirani epigram Faberinu znatnije se približava marcijalovskom modelu epigrama toga tipa.

Vrančićevi satirički epigrami, dakle, u bitnom se pogledu znatno razlikuju od Marcijalovih. Marcijalovi epigrami takve vrste nikad se ne oslanjaju na голу invektivu: za Marcijala nije dovoljno nabrojiti nečije moralne prijestupe i izraziti vlastito zgražanje, jer dobro zna da je takva invektiva, iz koje god perspektive gledamo, slabo djelotvorna. Predmet invektive valja satrti onako kao što stradaju žrtve vica: duhovitošću, a ne istinoljubivošću, briljantnom vještinom, a ne propovijedanjem; žrtvu satire treba uništiti nemilosrdnom karikaturom,

⁷ sororum : sorores Wenzel

ismijati je na onaj način koji će najuspješnije nasmijati čitaoca, bez obzira dokazuje li se time satiričareva teza ili ne. Zato se Marcijal služi ironijom, komičkim ponavljanjima, duhovitim varijacijama itd., trudeći se da čitaoca laskavo promakne u rang suradnika i saveznika. Tek u tom slučaju satiričar - bio on moralist ili naprosto duhoviti zabavljač - može računati na uspjeh. Znakovito je da u Vrančića nema ni jednog satiričkog epigrama čiji bi adresat, kao kod Marcijala, bio kakav prijatelj s kojim pjesnik dijeli ukus i pogled na svijet, već redovito onaj protiv koga je epigram napisan - kao što i priliči invektivi. Vrančić, očito, i u ovakvim slučajevima smatra da je sama priča važnija od načina na koji se pripovijeda. Gotovo svi njegovi satirički epigrami čiste su invektive: izmjenjuju se opisi stanja stvari i pjesnikove ocjene takva stanja, koje se katkad doimlju naprosto kao neuljudno vrijeđanje - lišene ironije i bilo kakvih komičkih tehnika.

No bez obzira na sklonost satiričkom epigramu, za Vrančića je epigram ponajprije prigodna, zabavna pjesmica koju može zaslužiti bilo kakav povod, pod uvjetom da je sam po sebi zanimljiv. Čini se da su njegovi epigrami gotovo uvijek inspirirani kakvom stvarnom zgodom ili prigodom - bez obzira koliko se priča o tome kasnije udaljila od istine zahvaljujući pjesničkoj slobodi. Jedan od signala koji upućuju na takvo tumačenje jest i činjenica da nema tipično marcijalovskih imena adresata, već ona uglavnom sugeriraju da se radi o pravim imenima Vrančićevih suvremenika. Epigram se može sastaviti i o najtrivijalnijem, ali i o vrlo ozbiljnom predmetu; uvijek, međutim, mora pokazati autorovu visoku zanatsku vještinu. Dok Marcijal efekt svojega epigrama - i satiričkoga i onih drugih - gradi na načinu pripovijedanja (dakle, na pripovjednoj razini), Vrančić zanimljivost traži u samom pripovijedanom događaju. Originalnost predmeta, čini se, neobično mu je važna. Tako slučaj s Doroteinim prstenom zaslužuje da bude ispričovijedan upravo zbog svoje bizarnosti (pritom, dakako, ne treba vjerovati da je Vrančiću osobito bila na srcu vjernost zbiljskome događaju i da epigrame nije kitio zgodnim fiktivnim detaljima); čedna Leina zaslužuje da bude opjevana upravo zato što je riječ o neobičnom ljubavnom slučaju (ili, bolje rečeno, o poeziji krajnje nezanimljivom ljubavnom slučaju): poslije dvije godine uzaludnoga nastojanja, autor odustaje od daljnega navaljivanja i damu prepušta - njezinu mužu; itd.

Uočljiva je i Vrančićeva sklonost eksperimentiranju na istu temu: nekoliko epigramatskih tema obrađeno je u parovima. Dvaput je obrađen slučaj s Doroteinim prstenom kao i Kesova sklonost Bakhovim darovima, u dvije se varijante javlja i fiktivni epitaf za razvratnog svećenika kao i horacijevski protreptikon Ugrima na slogu; u parovima se, napokon, javljaju i već spomenuti talijanski stihovi poslije kojih slijedi latinski prijevod. Poseban su slučaj epigrami o kapelici kraj puta - pravi *dissoi logoi* u maniri sofističke retorike.

Prvi epigram upozorava prolaznika da ne dira vrijednosti koje se nalaze u kapelici, plašeći ga pritom kaznama koje bi ga snašle zbog takva svetogrđa, u drugom mu se, naprotiv, dobrim dijelom slijedeći strukturu prethodnoga, savjetuje da slobodno posegne za njima.

Ignorati authoris ad viatorem

*Heus tu, scelestum concipit cuius nefas
Pectus, prophanas admoli <ri>er manus
Sacris resiste. Si latere numina⁸
Scelera putas, erras. Nullum scelus⁹
Sinet relictum templa compilantibus,
Post terga diris imminet Nemesis minis.
Si liberis, si prospicis nepotibus,
Si vita fortunaeque sunt tibi tuae
Carae, Deorum opibus, auroque tempera.
Hoc te, viator, ut scias, moneo.*

Huic contrarium ex mandato factum

*Heus age, cui complet vir maxima pectora virtus
Cuique animi vera nobilitate vigent:
Ne vereare in opes sacras extendere dextram,
Neu trepides uti, quae petis, usque bonis.
Stulte agis, ex alto si iam tibi tradita non vis
Sumere, non dantur caelica dona manu.
Quod si crimen ais, templis auferre nefandum est,
Erras, largitur sic sua dona Deus.
Imminet ergo tibi Nemesis crudelis et atrox,
Si parcis templis, redditibusque¹⁰ sacris.
Verum si natis, carisque nepotibus optas
Ipse tuis vitam, propitiosque dies;
Sique tuae tibi sunt fortunae munera grata,
Fac utare auro, divitiisque Deum.
Plura quid expectas? Hoc sit dixisse viator
Sat tibi, quo possis noscere, quod moneo.*

Takvih retoričkih vježbi u Marcijala ne nalazimo; točnije, u Marcijala nema intencionalno sparenih epigrama koji istu temu obrađuju iz dijametralno suprotne perspektive, iako se događa da istu temu ocijeni na posve suprotni

⁸ numina : numeras Wenzel

⁹ Sic; i u autografu nedostaje jedna stopa.

¹⁰ redditibusque : reditibusque Wenzel

način u nekoj kasnijoj knjizi (primjerice, kad treba polaskati caru, Marcijal će bez sustezanja u maniri panegiričara opjevati prizor iz carske arene u kojoj neki nesretnik glumi Mucija Scevolu i spaljuje vlastitu ruku, hvaleći taj čin kao neviđeno junaštvo, da bi drugom prilikom zauzeo mnogo razboritije gledište: kad ti netko pod prijetnjom smrti kaže da spališ desnu ruku, hrabrije je reći „ne”.¹¹

Mogli bismo zaključiti kako sklonost invektivi lišenoj humora i ironije, inzistiranje na originalnosti, zanimanje za varijaciju i *dissoi logoi* upućuju na to da je Vrančić u vrijeme pisanja *Otia* bio još mlad i donekle nezreo pjesnik. Uostalom, i sam autor na početku *Otia* napominje da će, bude li ikako stigao, dotjerati svoje pjesme u kasnijem izdanju. No važnijom se okolnošću čini nešto drugo. Epigram je za Vrančića uvijek *parergon*, obrazovana zabava kojoj se književnik priklanja u nedostatku ozbiljnijih poslova – što, dakako, ne znači da u pogledu dotjeranosti i nadahnuća smije zaostajati za važnijim pjesničkim vrstama. Marcijal je, naprotiv, u epigramu vidio ne samo osobni žanrovski izbor, već i jednini mogući oblik pjesničkoga izraza primjeren vremenu.

Odatle, bez sumnje, proizlaze i mnoge bitne razlike između Marcijalova i Vrančićeva oblikovanja epigrama: Vrančić se povodi za Marcijalom u površinskom oblikovanju epigrama naprosto zato što je Marcijal doista i najugledniji i najplodniji pjesnik epigrama što ga je poznao; no u pojedinostima njegove pomno izrađene tehnike ne želi ga slijediti. Strukturu Vrančićeva epigrama određuje prije svega povod kojim je epigram nastao: jednom je to refleksivna lirski pjesma, drugi put učena retorička vježba, treći put ozbiljni, konvencionalni prigodni epigram. Svi se ti epigrami s pravom mogu obuhvatiti naslovom *Otia*: riječ je ipak o pjesničkoj razbibrizi, koja književniku pomaže prikupiti snagu za ozbiljne, važnije književne projekte. Za Marcijala, kako je poznato, ozbiljni, životno važni književni projekt bio je upravo epigram: uobičajenom formulom skromnosti on svoje stihove zove tricama, no istodobno ne krije da u njima vidi horacijevski spomenik trajniji od mjedi. Takvih ambicija Vrančić doista nije imao.

¹¹ Usp. Mart. 1.21, 8.30, 10.25.